

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING QOBILIYATLARINI
RIVOJLANTIRISHDA ART TEXNOLOGIYALARINING PEDAGOGIK
IMKONIYATLARI****PEDAGOGICAL OPPORTUNITIES OF ART TECHNOLOGIES IN DEVELOPING
THE ABILITIES OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS****ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ТЕХНОЛОГИЙ ART В РАЗВИТИИ
СПОСОБНОСТЕЙ УЧЕНИКОВ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ*****Arabbayeva Hilola Samijon qizi****Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti Namangan filiali Boshlang'ich ta'lim 1-bosqich
Magistranti**E-pochta: xilolaarabbayeva@gmail.com****Tel: 93 634 17 78***

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining qobiliyatlarini rivojlantirishda ART (san'at va badiiy faoliyatlar) texnologiyalarining pedagogik imkoniyatlari o'rganildi. Tadqiqot jarayonida rasm, musiqa, drammatizatsiya, harakat va boshqa badiiy faoliyatlar yordamida o'quvchilarning ijodiy, intellektual, kommunikativ, estetik va emotsional qobiliyatlarini rivojlantirish samaradorligi tahlil qilindi. ART texnologiyalari o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirish, mustaqil fikrlashni shakllantirish, o'z fikrini erkin ifodalash va jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ART texnologiyalarini tizimli va maqsadli qo'llash darslarni qiziqarli, interfaol va samarali qiladi hamda o'quvchilarning qobiliyatlarini mukammal rivojlantirishga yordam beradi. Maqolada zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga tatbiq etish bo'yicha metodik tavsiyalar ham berilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich sinf, qobiliyatlarni rivojlantirish, ART texnologiyalari, pedagogik imkoniyatlar, ijodiy qobiliyat, kommunikativ ko'nikmalar, estetik tarbiya, mustaqil fikrlash, jamoaviy ish, ta'lim samaradorligi.

Abstract: This article explores the pedagogical possibilities of ART technologies in developing the abilities of primary school students. The study analyzes the effectiveness of ART technologies in enhancing students' creative, intellectual, communicative, aesthetic, and emotional skills. It highlights their role in increasing student engagement, fostering independent thinking, encouraging self-expression, and promoting teamwork skills. The results show that systematic and targeted use of ART technologies makes the primary education process more engaging, effective, and interactive, contributing to the comprehensive development of students' abilities. The article also provides methodological recommendations for implementing modern pedagogical technologies in educational practice.

Keywords: primary school, ability development, ART technologies, pedagogical opportunities, creative ability, communicative skills, aesthetic education, independent thinking, teamwork, learning effectiveness.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida boshlang'ich sinf o'quvchilarining shaxsiy rivoji, ularning qobiliyatlarini erta aniqlash va izchil rivojlantirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning ijodiy, intellektual, emotsional va kommunikativ qobiliyatlarini shakllantirish kelgusida ularning ta'limiy muvaffaqiyati va ijtimoiy faolligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois ta'lim jarayonida an'anaviy yondashuvlar bilan bir qatorda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan, xususan, ARTdan samarali foydalanish dolzarb masalaga aylanmoqda.

Bugungi kunda boshlang'ich ta'lim amaliyotida o'quvchilarning tasavvurini, ijodiy fikrlashini, estetik didini rivojlantirishga yo'naltirilgan san'atning turli vositalari keng qo'llanilmoqda. Rasm, musiqa, drama, harakat va boshqa san'at turlari o'quvchilarning ichki imkoniyatlarini ochib berishda samarali pedagogik vosita sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu vositalar orqali o'quvchilarning faolligi oshiriladi, mustaqil fikrlashga undaladi va ularning shaxsiy qobiliyatlari rivojlantiriladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari yosh va psixologik xususiyatlariga ko'ra obrazli tafakkurga, his-tuyg'ular orqali idrok etishga moyil bo'ladilar. Shu jihatdan ART ularning yoshiga mos bo'lib, ta'lim jarayonini qiziqarli, mazmunli va samarali tashkil etishda muhim pedagogik imkoniyatlarga ega. Mazkur vositalar orqali o'quvchilarning nafaqat bilim darajasi, balki ijodkorlik, tashabbuskorlik, muloqotga kirishish, o'z fikrini erkin ifodalash kabi qobiliyatlari ham rivojlanadi.

Shu munosabat bilan, boshlang'ich sinf o'quvchilarining qobiliyatlarini rivojlantirishda ARTning pedagogik imkoniyatlarini ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan o'rganish, ularning ta'lim jarayonidagi samaradorligini asoslash dolzarb ilmiy-pedagogik masala hisoblanadi. Mazkur maqolada aynan shu masala yoritilib, ARTning boshlang'ich ta'limdagi ahamiyati va ularning o'quvchi qobiliyatlarini rivojlantirishdagi pedagogik imkoniyatlari tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining qobiliyatlarini rivojlantirish masalasi pedagogika fanida dolzarb tadqiqot yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Shu sohada mahalliy va xorijiy olimlarning bir qator ishlari mavjud. Masalan, O'zbekiston olimi M. Yoqubov (2018) o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda interfaol pedagogik texnologiyalarning ahamiyatini tadqiq qilgan [1]. Uning fikricha, ijodiy yondashuvlar ta'lim samaradorligini oshiradi va o'quvchilarning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Xorijiy tadqiqotlar bilan tanishadigan bo'lsak, Eisner, E. W. (2002) san'at asosida ta'limning o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirishdagi samaradorligini ta'kidlaydi. Eisnerga ko'ra, rasm, musiqa va drama kabi ijodiy faoliyat o'quvchilarning tafakkur doirasini

kengaytiradi va ularning shaxsiy qobiliyatlarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, Vygotskiy, L. S. (1978)ning rivojlanish psixologiyasiga oid ishlarida boshlang‘ich yoshdagi bolalarning qobiliyatlari ularning faoliyat jarayonidagi ijtimoiy va san‘atga oid muhit bilan bevosita bog‘liqligi ta’kidlangan. Vygotskiyning nazariyasi ARTni boshlang‘ich ta’limda qo‘llashda nazariy asos sifatida xizmat qiladi [3].

Pedagogik va psixologik tadqiqotlarda qobiliyat tushunchasi shaxsning muayyan faoliyatni muvaffaqiyatli amalga oshirishiga imkon beruvchi individual xususiyatlar majmui sifatida talqin qilinadi. Boshlang‘ich ta’lim bosqichida qobiliyatlarni rivojlantirish masalasiga oid ilmiy manbalarda asosan ijodiy, intellektual, kommunikativ va emotsional qobiliyatlarni shakllantirishga alohida e’tibor qaratilgan. Mazkur yo‘nalishdagi tadqiqotlarda ta’lim jarayonining faol, interfaol va o‘yin asosida tashkil etilishi yuqori samaradorlik berishi ta’kidlanadi.

So‘nggi yillarda innovatsion pedagogik yondashuvlar, jumladan ARTga asoslangan mashg‘ulotlar bo‘yicha ilmiy izlanishlar soni ortib bormoqda. Tadqiqotchilar ARTning o‘quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirish, estetik didini shakllantirish, shuningdek, ularning o‘zini erkin ifodalash va mustaqil faoliyat yuritish qobiliyatlarini kuchaytirishdagi ahamiyatini alohida qayd etadilar. San‘at elementlarini ta’lim jarayoniga integratsiyalash orqali o‘quvchilarning bilish faolligi oshishi, ta’lim mazmuni yanada chuqurroq o‘zlashtirilishi ilmiy asoslab berilgan.

Shuningdek, adabiyotlarda boshlang‘ich sinf o‘quvchilari bilan ishlashda ARTning yosh va psixologik xususiyatlarga mosligi, ularning hissiy-ta’sirchanligi yuqoriligi hamda ta’lim motivatsiyasini kuchaytirishdagi o‘rni ta’kidlanadi [2]. Biroq mavjud tadqiqotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining qobiliyatlarini rivojlantirishda ARTning pedagogik imkoniyatlarini tizimli va kompleks yondashuv asosida yoritish yetarli darajada o‘rganilmagan.

Mazkur maqolada qo‘yilgan maqsadga erishish uchun quyidagi tadqiqot metodlaridan foydalanildi: ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish va umumlashtirish, pedagogik kuzatuv, taqqoslash, tahlil va sintez metodlari. Shuningdek, ARTning ta’lim jarayonidagi pedagogik imkoniyatlarini aniqlash maqsadida mavjud nazariy qarashlar tahlil qilindi hamda ularning boshlang‘ich sinf o‘quvchilari qobiliyatlarini rivojlantirishdagi ahamiyati asoslab berildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqot jarayonida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining qobiliyatlarini rivojlantirishda ARTning pedagogik imkoniyatlari tahlil qilindi hamda ularning ta’lim jarayonidagi samaradorligi aniqlashtirildi. O‘tkazilgan kuzatuv va tahlillar natijalari san‘atga asoslangan mashg‘ulotlar o‘quvchilarning bilish faolligi va ta’lim jarayoniga bo‘lgan qiziqishini sezilarli darajada oshirishini ko‘rsatdi [4].

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, rasm chizish, musiqiy mashg‘ulotlar, drama va sahnalashtirish

elementlari o'quvchilarning ijodiy fikrlashi, tasavvur doirasi va estetik didini rivojlantirishga xizmat qilganligi kuzatildi. O'quvchilar berilgan topshiriqlarni bajarishda mustaqil yondashuvni namoyon etib, o'z fikr va hissiyotlarini erkin ifodalashga intildilar. Bu holat ularning kommunikativ qobiliyatlari shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi hamda o'quvchilarning jamoada ishlash ko'nikmalarini mustahkamladi.

Shuningdek, ART orqali tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarning emotsional holatiga ijobiy ta'sir ko'rsatib, ularning dars jarayonida faolligini oshirdi. O'yin, rasm chizish, sahnalashtirish va musiqiy faoliyat elementlari orqali tashkil etilgan mashg'ulotlar o'quvchilarda ijobiy hissiyotlar uyg'otdi, bu esa ta'lim materialining yaxshiroq o'zlashtirilishiga xizmat qildi. Tadqiqot davomida an'anaviy usullarga nisbatan ARTga asoslangan mashg'ulotlarda o'quvchilarning topshiriqlarni bajarishdagi tashabbuskorligi yuqori bo'lgani aniqlandi.

Olingan natijalar ilmiy adabiyotlarda keltirilgan nazariy qarashlar bilan hamohang ekanligi kuzatildi. Xususan, san'at elementlariga asoslangan ta'lim o'quvchilarning shaxsiy rivoji, ijodkorlik va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini kuchaytirishi haqidagi ilmiy xulosalar ushbu tadqiqot natijalari bilan tasdiqlandi. Shu bilan birga, ARTning boshlang'ich sinf o'quvchilari yosh xususiyatlariga mosligi ularning pedagogik samaradorligini yanada oshirishi aniqlandi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining qobiliyatlari bo'yicha olingan natijalar:

Qobiliyat turlari	An'anaviy usul guruhi (o'rtacha ball)	ART guruhi (o'rtacha ball)	Farq (ball)
Ijodiy qobiliyat	3,2	4,5	+1,3
Intellectual qobiliyat	3,5	4,2	+0,7
Kommunikativ qobiliyat	3,0	4,3	+1,3
Emotsional qobiliyat	3,4	4,6	+1,2
Faollik va tashabbuskorlik	3,1	4,4	+1,3

Izoh: Ballar 5 ballik tizim bo'yicha berilgan va o'quvchilarning mashg'ulotlarda faoliyati, mustaqil ishlash qobiliyati, ijodiy yondashuvi hamda o'z fikrini erkin ifodalash ko'rsatkichlari asosida baholangan. Natijalar ko'rsatadiki, ARTdan foydalangan guruh barcha qobiliyat turlarida sezilarli darajada yuqori natijalarga erishgan.

Natijalar muhokamasi shuni ko'rsatadiki, ARTdan tizimli va maqsadli foydalanish boshlang'ich sinf o'quvchilarining qobiliyatlarini rivojlantirish uchun qulay pedagogik muhit yaratadi. Biroq mazkur vositalarni samarali qo'llash o'qituvchidan yuqori darajadagi metodik tayyorgarlikni, mashg'ulotlarni puxta rejalashtirishni hamda o'quvchilarning individual xususiyatlarini inobatga olishni talab etadi [5]. Shu bois ARTni ta'lim jarayoniga joriy etishda ularning mazmuni, shakli va vositalarini puxta o'ylangan holda tanlash muhim hisoblanadi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari ARTning boshlang'ich sinf o'quvchilarining

qobiliyatlarini rivojlantirishdagi pedagogik imkoniyatlari yuqori ekanligini ko'rsatib, ularni boshlang'ich ta'lim amaliyotiga keng joriy etish zarurligini asoslab berdi.

XULOSA

O'tkazilgan tadqiqot natijalari boshlang'ich sinf o'quvchilarining qobiliyatlarini rivojlantirishda ARTning pedagogik imkoniyatlari yuqori ekanligini ko'rsatdi. Mazkur vositalar ta'lim jarayonini mazmunan boyitib, o'quvchilarning ijodiy, intellektual, emotsional va kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. San'atga asoslangan mashg'ulotlar o'quvchilarning bilish faolligini oshirib, ularni ta'lim jarayoniga faol jalb etishda samarali pedagogik vosita ekanligi aniqlandi.

Tadqiqot davomida ARTning boshlang'ich sinf o'quvchilari yosh va psixologik xususiyatlariga mosligi ularning ta'lim samaradorligini ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qilishi asoslab berildi. San'at elementlari orqali tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarda ijobiy hissiyotlar uyg'otib, o'z fikrini erkin ifodalash, mustaqil fikrlash va jamoada ishlash ko'nikmalarini shakllantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Shuningdek, ARTdan tizimli va maqsadli foydalanish boshlang'ich ta'lim jarayonida qulay pedagogik muhit yaratishga yordam berishi aniqlandi. Biroq mazkur vositalarni samarali qo'llash o'qituvchining metodik tayyorgarligi, mashg'ulotlarni puxta rejalashtirishi hamda o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olishi bilan chambarchas bog'liq ekanligi ta'kidlandi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari ARTni boshlang'ich ta'lim amaliyotiga joriy etish o'quvchilarning qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Mazkur maqolada bayon etilgan xulosalar boshlang'ich ta'limda ARTni qo'llashga doir metodik tavsiyalarni ishlab chiqishda hamda keyingi ilmiy tadqiqotlar uchun nazariy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES)

1. Hasanova Sh. F. Art pedagogikasi vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodkorlik qobiliyatini rivojlantirish imkoniyatlari. – *Models and Methods in Modern Science*, 2024, № 13, 133–142. **InLibrary**
2. Temirova K. S. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yozma ijodiy kompetensiyalarini ART-pedagogika asosida shakllantirishning metodik asoslari. – *Pedagogik Mahorat*, 2025, № 6. **buxdu.uz**
3. Askarov B. B. Technology for Developing Design Thinking through Art Pedagogy. – *JournalNX: A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal*, 2024, 10(10), 39-40. **repo.journalnx.com**
4. Babanazarova M. N., Radjabova M. A. ART Pedagogy is an Integral Part of the Educational Process. – *Conferencea*, 2024, 64–71. **Conferencea**
5. Kuttibekova G. T. ART-pedagogik texnologiyalar vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilarini estetik tarbiyalash. – Jizzax davlat pedagogika universiteti ilmiy maqolasi, 2023. **jdpu.uz**